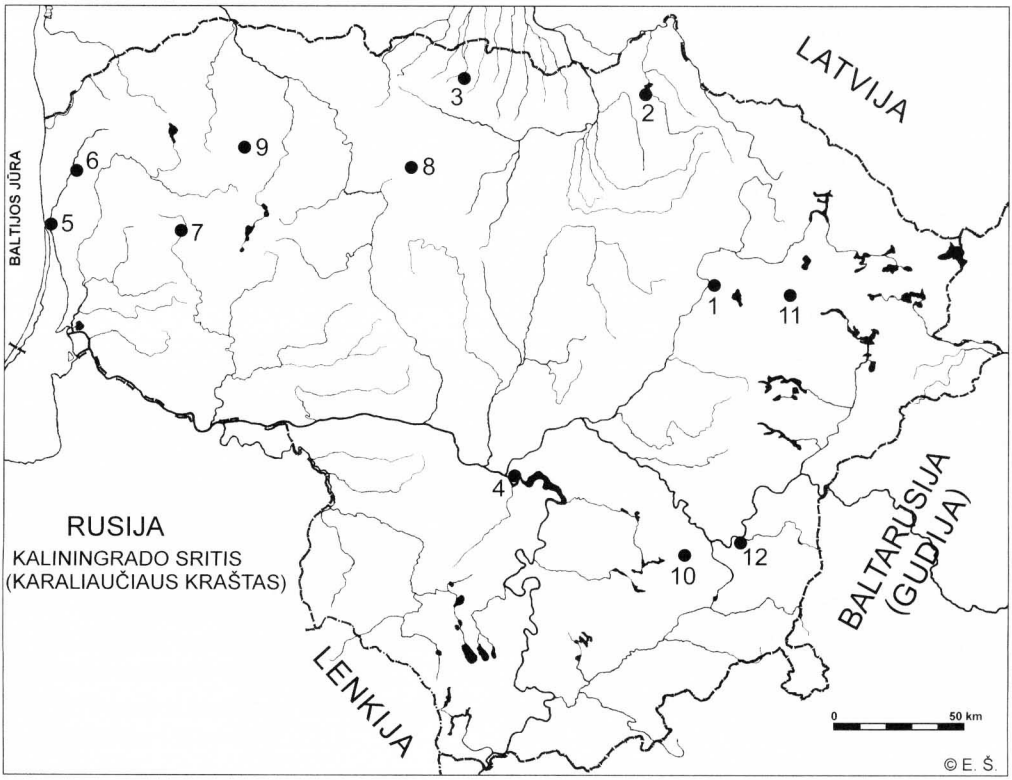
IX. SENAMIESČIAI

72 pav. Senamiesčiai:

Fig. 72. Old towns:

1 – Anykščiai, 2 – Biržai, 3 – Joniškis (žr. VII), 4 – Kaunas, 5 – Klaipėda (žr. XII), 6 – Kretinga (žr. V), 7 – Rietavas, 8 – Šiauliai, 9 – Telšiai, 10 – Trakai, 11 – Utena, 12 – Vilnius.

ANYKŠČIAI

ANYKŠČIŲ SENAMIESTIS

Eugenijus BUTĖNAS

2004 m. šešiose Anykščių senamiesčio (A 1400) vietose vykdyti žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Jie buvo gelbėjamojo pobūdžio, atliekami įvairių žemės judinimo darbų eigoje arba ruošiantis jiems. Iš šešių tyrinėtų vietų penkiose aptiktos naujųjų laikų senamiesčio kultūrinio sluoksnio liekanos. Bendras tirtas plotas sudaro 394 m^2.

A. Baranausko aikštė 4. Čia, Šaltupio, J. Biliūno, Dariaus ir Girėno gatvių sankryžoje vykdyti didžiausi savo apimtimi darbai buvusios universalinės parduotuvės rekonstrukcijos metu. Tirtas net 166,5 m^2 plotas, tačiau tyrimų duomenys kuklūs. Kultūrinis sluoksnis suardytas XX a. antrojoje pusėje statant Anykščių centrinę universalinę parduotuvę bei klojant įvairios paskirties požemines komunikacijas. Sunku net pasakyti, kokio storio kultūrinis sluoksnis yra buvęs, nes jo fragmentų aptikta net 400 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Universalinės parduotuvės pamatai įgilinti iki 4,7 m, tad galima įsivaizduoti, kokio gylio ir pločio (saugantis pamatų duobės sienelių griūties) turėjo būti pamatų duobė. Vis dėlto atrodo, kad kultūrinis sluoksnis galėjo būti apie 120–150 cm storio. Jį sudarė tamsiai pilka arba juoda žemė su plytų trupiniais ir įvairia buitine keramika bei kokliais. Išskirtinas herbinis koklis „Rola" (?) su inicialais „R, S, A, P" (73 pav.), datuojamas XVII a. antrąja puse – XVIII a. Remiantis rastąja buitine bei statybine (kokliais) keramika, buvusį kultūrinį sluoksnį galima datuoti XVII a. antrąja puse – XX a. pradžia.

Biliūno gatvė 1. Įdomias išvadas leidžia daryti rastoji medžiaga iš A. Baranausko aikštės 4 Š prieigų, kur tyrimai vyko planuojamo statyti garažo vietoje. Tirtas 38,5 m^2 plotas. Kultūrinį sluoksnį sudarė tamsiai pilkos – juodos spalvos žemė. Sluoksnio storis siekė apie 80–90 cm, tačiau jis buvo pažeistas vėlyvų perkasimų. Įžemis pasiektas 170 cm gylyje.

73 pav. A. Baranausko a. 4 aptiktas XVII a. antros pusės – XVIII a. herbinis koklis. *V. Steponaičio nuotr.*

Fig. 73. Armorial stove-tile of the second half of the 17th–18th century found at the A. Baranausko Street 4.

Archeologinius radinius sudarė keramika. Įdomu tai, kad du iš rastųjų koklių yra vienodi, jie tarpusavyje sulipę (sukepę) gamybos metu. Rastieji kokliai nebuvo naudojami pagal paskirtį (vidus neaprūkęs). Tai gamybinis brokas,

taigi netoli galėjo būti koklių gamybos vieta. Remiantis rastąja buitine bei statybine keramika (plokštinai kokliai), kultūrinis sluoksnis datuojamas XVII a. pabaiga – XX a.

K. Donelaičio, Dariaus ir Girėno, Daukanto gatvės ir A. Baranausko aikštė. Čia archeologiniai žvalgomieji tyrimai buvo vykdomi klojamo elektros kabelio vietoje. Jam buvo kasamos 50 cm pločio, 70–100 cm gylio tranšėjos. Tranšėjų vietose ištirtas 163 m^2 plotas. Kultūrinis sluoksnis susiformavęs tik A. Baranausko aikštėje, kur tyrinėta jo viršutinė dalis, niveliuojant aikštės paviršių buvusi užpilta smėlio sluoksniu. Remiantis rastąja buitine keramika, kultūrinis sluoksnis datuojamas XVIII a. pabaiga – XX a.

Vilniaus gatvė 4. Čia tirti du bendro 4 m^2 ploto šurfai. Aptiktas neintensyvus bei perkasimų apardytas 30–50 cm storio kultūrinis sluoksnis, kuris remiantis rastąja įvairios paskirties keramika, datuojamas XVIII a. pabaiga (?) – XX a. Įžemis pasiektas 180 cm gylyje.

S. Daukanto gatvė 5. Čia tyrimai vyko planuojamų juostinių pamatų tranšėjų vietose. Ištirtas 10 m^2 plotas. Aptiktas kultūrinis sluoksnis sudarytas iš tamsiai pilkos, juodos žemės, molio bei griuvenų (plytų dalys) intarpų. Sluoksnio storis siekė 80–110 cm. Tyrinėjimų metu surinkta įvairios paskirties keramika datuojama XVII–XX a.

K. Ladygos gatvės 18 (senamiesčio ŠR pakraštyje, planuojamos nuotekų tranšėjos vietoje ištyrus 11,5 m^2 plotą, archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio neaptikta.

OLD TOWN OF ANYKŠČIAI

In 2004 in six sites of the old town of Anykščiai the total area of 394 m^2 was investigated. In five of them remains of the cultural layer of the old town datable to the Early modern period (the second half of the 17th–18th century) were discovered. Among ceramic artefacts found during the investigations the stove-tiles should be noted. One of them was an armorial stove-tile *Rola* (?) bearing initials R S A P datable to the second half of the 17th–18th century. It was found at the A. Baranausko Str. 4. Two other stove-tiles found at the Biliūno Str. 1 are identical, stuck to each other during the production process. They are a piece of production waste and this implies that a stove-tile manufacture must have been located nearby.

TYRIMAI ANYKŠČIUOSE

Rytis JONAITIS

2004 m. LII MTS vykdė didelės apimties archeologinius tyrinėjimus Anykščių senojo miesto vietoje (A 1400). Tyrimai inžinerinių tinklų klojimo bei renovacijos vietose buvo vykdomi AB „VITI“ užsakymu. Jų metu senojo miesto vietoje ištirti 42 šurfai ir 8 perkasos, iš viso 999,8 m^2.

XVI a. Anykščių miestas priklausė dviem jurisdikoms – valdovo (dvaro) ir bažnyčios. Nuo XVI a. antrosios pusės, remiantis A. Mišk inio tyrimo išvada, miesto centrinė vieta lokalizuota ties naujaja turgaus aikšte, esančia pagrindinių kelių iš Ukmergės, Vilniaus ir Rokiškio sankryžoje, palaipsniui dėl patogesnės padėties nukonkuravusia senąją aikštę priešais bažnyčią. Mediniais pastatais apstatytas miesto centras kentėjo nuo dažnų gaisrų, kurių metu išdegdavo didžioji jo dalis. Pvz., miestas degė apie 1577 m., o apie 1566–1567 m. gaisras sunaikino beveik visą miestą. XVII–XVIII a.